

folk/ed. Derg, 2022; 28(4)-112. Sayı/Issue -Güz/Autumn
DOI: 10.22559/folklor.2321

Araştırma makalesi/Research article

Akçakoca Destinasyonu'nun Tarihî İnsan Ekolojisi: *Karadenizin Kıyıcığında Romanı*

The Historical Human Ecology of Akçakoca Destination;
Karadenizin Kıyıcığında Novel

Beyza Hatırnaz*

Öz

Romancı, şair ve öykücü kendisi de Batı Karadenizli olan Rıfat Ilgaz, büyüdüğü ve yaşadığı kentlerde gözlemlediği insanları ve insan ilişkilerini romanlarına konu ederek ilgiden uzak kalmış yörelerin bir panoramasını oluşturmaktadır. *Karadenizin Kıyıcığında* romanı da Akçakoca halkının coğrafya, iklim, monarşi üçgeninde sıkışan hayatta kalma mücadelelerini konu edinmektedir. Giriştikleri mücadele hayatlarını, yaşama biçimlerini, önceliklerini şekillendirirken; aynı zamanda birbirlerine ve de doğaya yaklaşımlarını da etkilemektedir. Roman sunduğu derin karakterler ve olay örgüsüyle hem Akçakoca, hem Anadolu hem de tartışılacağı üzere evrensel boyutta kırsal insanının ilişki ağlarını ve yaşam biçimlerini bir aşk hikâyesi etrafında sunmaktadır. Sonuç kısmında konu doğa ve kadına yaklaşımda görülen benzerlikler ve doğayla etkileşimde görülen net özellikler itibarıyla ekolo-

Geliş tarihi (Received): 9-05-2022 – Kabul tarihi (Accepted): 11-10-2022

* Arş.Gör., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu / Düzce University, Akçakoca School of Tourism and Hotel Management. beyzahatirnaz@duzce.edu.tr. ORCID 0000-0002-2932-1671

jik etik fikirleri ve Darwin'in insan tanımlamaları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Rifat Ilgaz bilinçli veya değil, yıllarca yaptığı gözlemlerle kurguladığı romanda sunduğu gerçek insan profilleri ve insan ekolojisiyle uzun yıllardır ekolojik etik yaklaşımlarına konu olan hiyerarşik yapıların doğaya ve “öteki” olarak kabul edilene yaklaşımı şekillendirdiği iddiasının bir kanıtını sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Akçakoca, Rifat Ilgaz, Karadenizin Kıyıcığında, insan ekolojisi, içerik analizi*

Abstract

Rifat Ilgaz is a significant novelist, poet and storyteller. Ilgaz, who is also from Western Black Sea Region, novelized human and human relations which he observed in cities he was raised and lived, and created panoramas of regions which remained away from attention. *Karadenizin Kıyıcığında* is a novel about the struggles of how the people of Akçakoca survive, whom are trapped in the triangle of geography, climate, and monarchy. Their struggle not only shapes their lives, lifestyles and priorities but also affects their approach to each other and nature. With its deep characters and plot, the novel presents the relationship networks and lifestyles of country folk in Akçakoca, Anatolia and worldwide wrapped around a love story. In the conclusion part, the subject is evaluated within the framework of the ecological ethics ideas and Darwin's definitions of human, in terms of the similarities which are seen in the approach to nature and women, and the clear characteristics seen in the interaction with nature. Rifat Ilgaz, consciously or not, presents proof for the claim that hierarchical structures, which have been the subject of the ecological ethics approaches for many years, shape the approach to nature and to those who are considered as “the other” with his real human profiles and human ecology which are presented in his novel and fictionalized with his observations over the years.

Keywords: *Akçakoca, Rifat Ilgaz, Karadenizin Kıyıcığında, human ecology, content analysis*

Extended summary

The research includes the analysis of the social life dynamics in Akçakoca, which is presented in detail with *Karadenizin Kıyıcığında* novel. The people, situations, behaviours in the novel has been classified with content analysis and the history, socio-cultural structure and lifestyles of the region have been tried to be revealed with the arguments presented. One of the important factors that will enable the understanding the local reasons of the recadency of Akçakoca, which is one of the first and most important touristic destinations of Turkey, in tourism and social area is that the local can be understood from the past to the present. In this context, the novel of Rifat Ilgaz, who was a teacher in the region in the 30s, which was written by constructing his observations and has presented a reflection of the socio-cultural

structure of the people of Akçakoca, serves as a secondary source. Through the novel, a part of the historical human ecology of Akçakoca, which has no studies on the subject, is to be illuminated; and is to be tried to be explained with the claims of ecological ethical approaches to human-nature relations and Darwin's definitions of human.

Rıfat Ilgaz harmonized the facts of life such as ostracisation, violence, exploitation and domination emerging between the power group, the otherized people and the otherized nature in *Karadenizin Kıyıcığında* novel. It makes the novel gain a quality that can be evaluated within the framework of ecological ethics to present daily life routines as other-oriented including women, nature and foreigners together. The novel is founded on domination; violence, humiliation and plunder are presented over the others in a hierarchical dimension and a regular parallelism. The gap that arises when the public authority remains passive is filled with the local authority and with that local authority an order is established that dominates everything that is seen and accepted as the other.

In the established system, the behaviours and perceptions of the power group to the public, and of those in the upper stratum to those in the lower stratum in the hierarchical structure were developed and accepted on the basis of occupation and exploitation. Each stratum has adopted a status and sub-status order within itself, and the accepted behavioral patterns have been transferred to the "new arrivals" and the next generations by "traditionalizing". At this point, the exploitation and domination that the people are exposed to also transforms the quality of their relationship with nature and legitimizes and normalises the plundering nature in their minds more easily. The novel presents multidimensional relationship networks in which the concepts of human-nature interaction, hierarchy, demoralisation, exploitation and othering, which are frequently mentioned by ecological ethical approaches and seen as the basis of making sense of human-nature relations, are intertwined and evaluated in the context of cause and effect relationship with each other. In the novel, three basic elements of exploitation, which are the plunder of nature, the exploitation of women and the exploitation of labour, are presented through a romantic relationship in connection with each other. The society in question consists of three different stratum including a power group that keeps the people from lower strata under its control, the mass of people which is accepted as the target of control and exploitation, intermediate characters who are under the control of the power group that provide public and social order to sustain the exploitation.

The novel, which is told through social dynamics and relationships, is actually about a struggle for survival of poor, powerless rurals who are not or/and can not be protect legally due to passiveness of public authority. In the novel; the struggles of people for survival, defending rights, adaptation in a city where power groups, wealth and gender inequality, othering, exploitation and xenophobia are effective is described via real people and real life stories. The new human ecology emerging in human societies with lawlessness and corrupted local authorities is presented as the intersection of all plots. In the analysis, the relationship networks are also hypostasized with a figure in order to make the society be understood more clearly. With its deep characters and plot, the novel presents the reflection of not only the era and the geography but also a current and macro profile of human and human's relations with

their environment including other people, animals, forests, sea etc. Although it was written with the aim of presenting a sociological analysis rather than ecocriticism, the fact that the novel reflects the behaviour towards otherizing nature and human beings and the connection between them so clearly without aiming is further proof of how intertwined they are. The fact that the whole fiction presents the exploitation and domination of the others in connection with each other in parallel with ecological ethical approaches and through real people with an implicit ecocriticism reveals the uniqueness of the novel.

Giriş

Rıfat Ilgaz romanlarındaki kurgularda kırsaldaki insan portrelerini ve yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. Kendisi de gayesini “tüm deniz kıyılarını, tüm insanları, bu koşullar içinde doğup büyüyen, gelişen insanların ortaklaşa toplumsal kaderini, yorulmazlığını, girişkenliğini anlatmak istiyorum” şeklinde tanımlamaktadır. Romanları, kırsal yaşam gerçekleri ile kurgulanmıştır. Öyle ki *Karadenizin Kıyıçığında*, Karadeniz insanının panoramasının bir kesiti olarak sunulmaktadır. Hazer (2010: 75) romanla ilgili olarak “kırsal insanının ve toplumsal yapının ortaya çıkardığı meseleleri eleştirel bir tutumla ele alan sosyal konulu bir romandır” tanımlamasında bulunmuştur. *Karadenizin Kıyıçığında* romanı Ilgaz’ın tek bir roman kurgusu içerisinde güçlü gözlem ve aktarma yeteneğiyle kırsalın günümüzde de geçerliliğini koruyan öteki düşmanlığı, kadına şiddet, doğa talanı, sömürü gibi normalleşen olumsuzluklar içerisinde küçük bir kasaba halkının oldukça yıkıcı sömürü düzeni ve otorite karşısında hayatta kalma mücadelesini ortaya koymaktadır.

Edebiyatın, özellikle post-modern edebiyatın, insanın insan dışı yaşamla etkileşimini daha sürdürülebilir bir boyuta taşıma rolü oldukça etkili görülmektedir (Oppermann, 2008: 251). Direkt insan-çevre ilişkisini anlamaya, belki eleştirmeye ve yeni bir anlam katmaya yönelik edebi metinler olmasının yanında; asıl amacı o olmamakla birlikte sunulan günlük yaşam rutinlerinin “normallikleri” içerisinde kendiliğinden ortaya çıkan benzerlik ve eleştirilerin sunulduğu metinlere ulaşılması da mümkündür. Oppermann (1999: 30-31) ekoeleştirisinin edebiyata dünya-merkezli bir bakış ve edebi eleştiriye de ekolojik bir yaklaşım sağladığını ifade etmektedir. *Karadenizin Kıyıçığında* örtük ekoeleştiri yönüyle Türk edebiyatının önemli ve eşsiz eserlerinden bir tanesidir. Oppermann (2012: 422) ekoeleştirisinin edebiyat ile etkileşiminin artmasından ve ekolojik bilincin oluşturulması için farkındalığın geliştirilmesinde altyapı işlevinden bahsetmektedir. Öyle ki; bu ve benzeri romanlarda kırsalın günlük rutininde anlatılan hikâyeler, halka kendilerine dışarıdan bakabilmelerini sağlayabilecek ayna görevi görmektedir. Ekofeministler tüm yaşam formlarının bağlılığına yapılan atıfla, eleştirilerini kadın bedeni ve dünya arasındaki ilişki üzerine inşa etmişlerdir (Özdağ, 1998: 108). Ekoeleştiri temelinde sıkça bahsedildiği üzere bilim nedenleri çözmeden önemlidir; fakat insanların doğaya olan tavrında gereken değişiklik daha içsel değişimle mümkündür. Edebi eserler de insanlığa tuttuğu ayna ile sorgulamayı etkinleştirebilecek ve içsel değişimi beraberinde getirebilecek faktörlerden biridir (Özdağ, 2017: 19-20). Her ne kadar ekoeleştirden ziyade sosyolojik bir analiz sunma amacıyla yazılmış da olsa, romanın doğaya ve insana davranışı ve aradaki bağlantıyı amaçlamadan bu kadar net yansıtması ne kadar iç içe olduklarının ayrıca bir kanıtıdır.

Kitlelerin geçmişleri bugünkü davranışlarının nedenleri ve temelleri hakkında önemli ipuçları barındırmakta ve analiz edilerek anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Pesimist-gerçekçi bir yaklaşımla Roberto (1894) şunu iddia etmektedir; “ilerleme diye bir şey yoktur, sadece yaşam mücadelesi vardır. Tarih tekerrürden ibarettir; insanlar geçmişte aynıydı, şimdi de aynı ve gelecekte de aynı olmaya devam edecektir.” Akçakoca’nın ve/veya kırsal yaşamın bugününün değerlendirilebilmesi geçmiş yansımalarının doğru değerlendirilebilmesiyle başlayacaktır. Türkiye’nin ilk ve önemli destinasyonlarından olan Akçakoca’nın turizmde ve sosyal alanda geri kalmasının yerel nedenlerinin anlaşılmasının önemli girdilerinden biri de yerelin tarihten bugüne anlaşılabilmesinden geçmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların ve kaynakların kısırlığı yazarlarca kaleme alınmış yazıların incelemeye tabii tutulmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın Akçakoca’nın güncel sosyo-kültürel değerlendirmelerine, doğa tahribatı alışkanlıklarına destek sağlaması, en azından sorgulamaya başlamak için bir başlangıç çizgisi sunması mümkündür. Bölgedeki ortaokulda ve halkevinde öğretmenlik yapan Rifat Ilgaz halkla yakın ilişkiler kurmuş ve yakından gözlem şansı yakalamıştır. Gözlemlerini kurgulayarak oluşturduğu roman üzerinden bölgede gerçekten yaşamış insanların isimlerini romana konu ederek Akçakoca insanının ve sosyokültürel yapısının gerçek bir yansımasını sunmuştur. Yazar, roman sonunda *Sarı Yazma* isimli otobiyografisinde de geçen bir gerçek kişi ismini kullanarak (Osman Bayraktar) ve kitabı bir panorama olarak tanımlayarak, gerçekten Akçakoca’da yaşamış insanların isimlerini romana konu ederek kurgunun gerçekliğini vurgulama çabasına girişmiştir (Ilgaz, 2016; 2017).

Araştırma, *Karadeniz’in Kıyıcığı* romanı ile üçüncü göz olunan Akçakoca’daki insan ve insan ilişkileri ağı ve niteliğinin analizini içermektedir. Roman aracılığıyla ele alınan konu bağlamında herhangi bir çalışma bulunmayan Akçakoca’nın yakın tarihindeki insan dokusunun günlük sosyal yaşam motifleri üzerinden bir parçası aydınlatılmaya, bölgenin sosyokültürel yapısı üçüncü göz açısından sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında ikincil veri olarak *Karadenizin Kıyıcığında* romanı içerik analizine tabii tutulmuş; insan ekolojisi ve ekosistemine yönelik analizler ve tanımlamalar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin geçmişten bugüne geçen zamanda bir çıkış noktası görevi görmesi ve ilerideki çalışmalarla Akçakoca’nın sosyokültürel kronolojisinin tamamlanabilmesi hedeflenmektedir. Analiz neticesinde güçlü bir hiyerarşik yapı ve farklı statülere özgü davranış kalıplarının varlığı tespit edilerek modellenmiştir. Ayrıca diğer bir önemli sonuç olarak; ekolojik etik yaklaşımlarınca ortaya atılan iddiaların yansımaları analiz neticesinde ortaya çıkan veriler ile oluşturulan ilişki ağlarında açıkça görülmektedir. Toplumlar daha küçük insan topluluklarının bir araya geldiği sistemli bütünlüklere ve her toplum bu toplulukların özelliğini taşımaktadır (Darwin, 2013: 114). Bu bağlamda her bir topluluğun kendi dinamikleri içerisindeki savaşlarını ve gelecek öngörülerini mikro bazda değerlendirmek ve yorumlamak daha büyük resmin şekillenmesi açısından önem arz etmektedir. Her ne kadar küçük bir kasabanın hikâyesi anlatılsa da sunulan olay döngüleri genel bir portrenin; yani evrenselin yansıtılmasını sağlamaktadır.

1. Yöntem

Araştırma *Karadenizin Kıyıcığ*ı romanı ile üçüncü göz olunan Akçakoca'daki sosyal yaşam dinamiklerinin analizini içermektedir. Roman içerik analizine tabii tutulmuş ve bölgenin tarihi sosyokültürel yapısı ve yaşayış biçimleri sunulan argümanlarla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bölgede 30'lu yıllarda öğretmenlik yapan Rıfat Ilgaz gözlemlerini kurgulayarak oluşturduğu roman üzerinden Akçakoca insanının ve sosyokültürel yapısının bir yansımasını sunmuştur. Ilgaz, Akçakoca yıllarında Halkevi kurulması ve derslerin yürütülmesi sürecinde aktif rol oynamış ve bu sayede sosyal ilişkilerini büyük ölçüde geliştirmiştir. Geliştirdiği sosyal ilişkiler, tüm sosyal alanlarda bulunabilmesine ve halkı gözlemleyebilmesine, Halkevi dâhilinde yürütülen dersler kadınlarla da iletişimde kalabilmesine ve onları tanıyabilmesine vesile olmuştur. Roman aracılığıyla herhangi bir yazılı kaynak bulunmayan Akçakoca'nın tarihi insan dokusunun bir parçası aydınlatılmaya; ekolojik etik yaklaşımlarının insan-doğa ilişkilerine yönelik iddiaları ve Darwin'in insan tanımlamalarıyla da anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

2. Karadenizin Kıyıcığında

Araştırmanın bu bölümünde kitapta geçen söylem ve olaylar aracılığıyla dönem ve bölge halkının analizi sunulmaya çalışılacaktır.

2.1. Doğayla etkileşim

2.1.1. Doğadan korkma

Deniz. Yaşam günlük anlamda iklim ve coğrafya daha makro anlamdaysa içine sıkışılan sistem içerisinde belirli kültürler ve döngüler içerisinde sürmektedir. Geçim daha korkusuz, genç ve bağımsız olanlar için deniz, daha becerikli ve düzenli yaşamı tercih edenler için fin-dık ile sağlanmaktadır. Erkeklerin gençliklerinde deniz tecrübesi ve hevesi olmakla birlikte yaş ilerledikçe ve daha önemlisi aile kurduktan sonra birkaç tekne reisi dışında halkın çoğu için deniz bir geçim alternatifi olmaktan çıkmaktadır. Ayaz, denizle olan ilişkiyi Almanya rüyası olarak tanımlamaktadır; “Gidip çalışarak bir tarla, arsa alacak kadar ya da bir ev yap-tracak kadar paranın biriktirildiği ve dönüldüğü bir menzildir deniz, (2016: 187)”

Deniz halkın geneli için korkulacak bir olgu olarak benimsenmiştir. Erkekler hayatları-nın bir döneminde iyi para kazanmak için denize açılmakta, fakat aile kurduktan sonra deniz tercih edilmemektedir. Karadeniz'in fırtınalı ikliminin ve dalgalı karakterinin etkisiyle; eski dönemlerdeki erkeklige giriş ritüeli benzerini Akçakoca erkeklerinin denizle olan im-tihan-larına benzetmek mümkündür. Denizin sunduğu tehlikeli yol, halkı toprağa kök salma yani toprak sahibi olma ihtiyacına itmektedir.

İklim. İklim, bölgede her halükârda sürekli olarak verilmesi gereken zorlu sınavlar sun-maktadır. Şiddetli yağmurlar yörenin tek değirmeni olan Ahmet'in değirmenin arkalarının tı-kanmasına ve hatta değirmenin yıkılabilesine neden olmaktadır. Değirmenci Ahmet değirme-ninin işleyişini devam ettirebilmek için hem havayla hem de dereyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Fırtına nedeniyle dolan arkın suyunu boşaltmak ve fırtınada tıkanan dereyi açmak için sürekli dereyi kontrol etmesi gerekmektedir. Aksi halde değirmenin, dolayısıyla da kendi geçiminin devamı tehlikeye girecektir. Değirmen hem Ahmet'in geçimini sağlayabileceği hem de yerel halkın un elde edebileceği tek merkezdir. Bu nedenle de devamlılığı için sürekli mü-

cadele edilmektedir. Ahmet mücadelesinin bir yansıması olarak Karadeniz'i; "Üstündekilerle başka türlü uğraşır kıyıdaakilerle başka türlü" (38-39)" şeklinde tanımlamaktadır.

2.1.2. Adaptasyon

İklim dışında coğrafi yapı çevre bölgelerle olan ulaşımın çok kısır imkânlarla yürütülebilmesine ve belli kişilerin inisiyatifinde olmasına neden olmaktadır. Çevreyi il ve ilçelerine tekne ile, Düzce ve diğer kara il ve ilçelerine ise Hamit'in arabasıyla gidilebilmektedir. Ulaşım ağlarının kısıtlı ve belirli kişilere bağlı olarak sürdürülmesi ulaşım alternatifi olarak özellikle yakın mesafede deniz yolunun daha etkin kullanılmasına neden olmaktadır. Recep'in Akçakoca'da kalmasının ve fabrikada çalışmak zorunda kalması örneğiyle Karadeniz'in yaşamı etkileme ve engelleme gücü sunulmuştur. Açma yeri belirlemede yerin denize olan uzaklığı değerlendirilmekte ve yerin iyiliği buna göre karar verilmektedir (K.K, 21).

Sunulan yaşam alanında hayatta kalmanın tek yolu maddi güç elde etmektir. Halk açısından ulaşılmaya çalışılan nokta monarşik güç yapısının ortadan kaldırılması ve hayatta kalma şartlarının kendileri lehine değişmesidir. Diğer bir deyişle Darwin'in en önemli söylemlerinden olan "en iyi uyumlanma" kırsalda toprak sahibi olmaktan ve taciz ve öldürülme riskleri barındıran, ağır şartlarda çalışılan takas döngüsünden kurtulmaktan geçmektedir.

İlk bölümlerinde tahlillerde doğa ile olan etkileşimde dengeli bir yapının göze çarptığını söylemek mümkündür. Denizin verdikleriyle yetinme, yaşamın denize ve iklime göre şekillendirilmesi, doğayla uyum ve toplayıcı kültür yansıması noktasında önemli ipuçları barındırmaktadır. Yörede gücü temsil eden Hacı Dursun ve ailesinin maddi ve kamusal güçleriyle kabul ettirdikleri monarşik güç yapısının baskınlığı çalışma şartlarında, ahlaki çöküşte, bağımlılığa dayalı ekonomik sistemde ve hatta insanların hayatları üzerinde hak iddia etme noktalarında kendini göstermektedir. Öyle ki, yörede herkes otorite için çalışmakta ve emeklerini kıyafet ve yiyeceklerle takas etmektedirler. Özgürlük sağlayabilecek maddi getiri elde edememekte, talep ettikleri durumda kötü muameleye maruz kalmakta ve düzen koruyucuların da etkisiyle bastırılmaktadırlar.

Kurulan monarşik yapının kırılmasının tek yolu halkın toprak sahibi olmasından geçtiği düşünülmekte, doğanın tekrar talanını beraberinde getirmektedir. Monarşik yapı maddi güç ve takas döngüsüyle temellenmekte; kamusal destekle köklenmektedir. Romanda doğa talanıyla otoriter tahakkümün birlikte bütün olarak sunulması tesadüfi değildir; tüm ekolojik etik yaklaşımlarınca vurgulanan bir gerçek hayat yansımasıdır. Ortaya çıkan tabloda tarımsal ve ekolojik girişimler hayatta kalma için uyumlanmanın tek şartı olmakla birlikte; doğayı destekler nitelikte değil, doğaya rağmen yapılmaktadır.

2.1.3. Toplayıcı kültür

Halk yaşamını genel olarak doğanın kendisine verdikleriyle ve verdiklerini işleyerek geçirmektedir. Deniz bu noktada sadece yiyecek değil, yakacakları odunun da kaynaklarındandır. Doğaya uyumlu toplayıcı bir kültürün benimsendiğini söylemek mümkündür (K.K.5);

"Bu aylarda denizden baban çıksa korkma ye!"

Denizden salt balık çıkmaz, odun da çıkar, çıra da...

2.1.4. Hayvana empati

Halk olarak nitelendirilen kesimde hayvanların kaynak ve araç olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Fakat, araç olarak kullanılan hayvanların gereksiz ve kapasitesinin üstünde zorlanması “insafsızlık” olarak nitelendirilmektedir; “Unuttuk eşeğe, yükün altında! İndiriver çuvalları.”, benzer şekilde yağmurda ıslanan eşeğini değirmenin içerisine almaktadır; “Benim Okumuş ıslanıyor dışarda!” ...aralanan kapıdan hızla çekti eşeğini...”

Fakat yine de roman içerisinde eşeğe yaklaşımın empatiden yoksunluğu bir ayrıntı olarak şu şekilde vurgulanmıştır; “Onu açıklıktan çok, bu karayel tedirgin ediyordu. Sağ kulağının deliğinden ciğerine kadar işliyor gibiydi. Bağlandığı direğin dolayında dönüp durması bu yüzdendi. Ama bunu kim anlayacak, nasıl anlatacaktı. Şu Hamit dedikleri adam, yularını çöze de değirmenin rüzgar tutmayan bir yerine bağlasaydı. Nerede onda o anlayış!”

2.1.5. İşgalcilik

Roman içerisinde işgalcilik üç şekilde kendini göstermektedir. Doğa işgali, alan işgali ve arazi işgali.

Doğa. Bölgede doğanın işgal edilmesi doğal bir hak olarak görülmekte ve hayatta kalma biçimi şeklinde tanımlanmaktadır. Kurulan monarşik yapının kırılmasının tek yolu halkın toprak sahibi olmasından geçtiği düşünülmekte, doğanın tekrar talanını beraberinde getirmektedir. Hamit eski karşılaştırması yaparken şunları söylemektedir; “Buralar biz askerken kestanelikti. Beş altı yıl içinde fındıklık olup çıkmış!”, “bu gidişle bir karış toprak kalmayacak, fındık ekilmedik.” Burada dikkat çekici olan nokta kişinin doğa talanındansa kendilerinin gasp edebileceği alan kalmaması korkusuna kapılmasıdır. Çok basit iki cümle gibi görünse de aslında doğayı talan etmenin zihindeki meşruluğunu ve doğallığını yansıtmaktadır. Ahmet orman yakma kararı aldıklarında vicdan muhasebesine girişmekte; fakat “hayatta kalma” amacını ortaya atmaktadır. Diğer yandan açmalara el koyan Hacı Dursun’un tek amacı daha fazla zenginleşmek ve insanlar üzerindeki kontrolünü yitirmemektir.

Halk arasında “açma sahibi olmak” olarak nitelendirilen durum ormanlık alanların yakılarak ekilebilir araziye dönüştürülmesini ifade etmektedir. Zenginler zenginliklerini ilk açma sahibi olmalarına borçludurlar. Açma sahibi olmak bölgede kabul görmüş ve yaygınlaşmış bir eylemdir, romanın da temel dinamiklerindedir. Bölgede bilinen ortak bir isimle anılması ve işleyen bir sistem olarak kamu görevlilerince rüşvet aracılığıyla gelir kaynağına dönüştürülmesi açma olgusunun yerelde meşruluğunun göstergeleridir.

Alan. Benzer şekilde kentte de alan talanı örnekleri görülmektedir. Kamu arazisine kahvehane kuran Tekkol Fahri’nin durumu, olayın meşruluğu ve işgal sürecinde gördüğü destek şu şekilde açıklanmaktadır; “...önce kahveciliği düşünmüştü. Kimin malı olduğu henüz belli olmayan deniz kıyısına bu kahveyi konurdu. Balıkçılar kadar motorcuların da çok yardımı dokunmuştu bu kahvenin temellerinin atılışına... (KK, 199).”

Arazi. Kendi açmaların Hacı Dursun’un tapu çıkarması üzerine Hamit; “...Alaplı yolu üzerindeki bütün açmaların tapusunu üzerine çıkartmış! Tam üç evin açması...”, “...çıkardığımız yangını duymayan kalmadı. Kökleri söktük, çapaladık, anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geldi (KK, 200)”.

Güçle ve parayla elde edilen devlet yetkilileri kurulan mikro kölelik sisteminin sürdürülebilirliğinin de teminatı olarak görülmektedirler. Yakılan orman kamu görevlileri tarafından para karşılığında görmezden gelinmiş, dönüştürülen alan ise yine kamu görevlilerince ve para karşılığında Hacı Dursun üzerine tapulanmıştır. Güçlünün gücünü katlamasının teminatı yine sahip olduğu güçten elde edilmiştir. İlk aşamada orman talan edilerek yok olmuş, ikinci aşamada ise alanı dönüştürmek için çalışan kişilerin emeği Hacı Dursun'a hibe edilmiştir. Üç işgal örneği hem bölgedeki talanın hem de hiyerarşik yapının gözlemlenebildiği önemli örneklerdir. Öyle ki, öncelikli olarak insanlar kendilerinde hak gördükleri sahili ve ormanı (yani doğayı) oldukça agresif yollarla kendilerinin ilan etmekte; sonrasında ise kendilerinden üst bir kimlik o alanı ellerinden almaktadır.

2.1.6. İnsan varlığını öncelemek

Yaşam şartları ve içinde buldukları sömürü kültürü dikkate alındığında hayati bir durumla karşı karşıya kalındığını söylemek mümkündür. Fakat, hayatta kalmak için doğa üzerinde olabilecek en yıkıcı yollardan birini tercih etmektedirler. Ahmet yaşadığı ahlaki çelişkiyi; “Yazık olacak ormana!”, “Bize de yazık! Orman yanmazsa biz yanacağız!” şeklinde yansıtmaktadır. Hamit ise daha rasyonel yaklaşım sergilemektedir; “Ormancılar gelir, zabıt tutup giderler... Şimdiye kadar ne yapıyorlarsa gene onu yaparlar. Sonra keyif için yakmıyoruz ya ormanı. Kestaneliği yakıp fındıklık yapacağız. Bunu ormancılar da biliyor...”

Ahmet hayatlarına devam edebilmek için mecbur kaldıkları durumu etik düzlemde sorgulayıp kendini ikna etmeye çalışırken, Hamit ise konuyu sadece karşılaşılabilecek sorunlar nezdinde değerlendirmektedir.

2.1.7. Sembiyotik ilişki göstergeleri

Birbirine destek olmak, yardım etmek doğal bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki önemli mesele işbirliği yapılan konunun kendi yaşamlarına da bağlı olduğu gerçeğidir. Küçük bir alanda yaşayan kişiler yaşamlarını devam ettirmelerini sağlayan öğeler için birlikte çalışmaktadır. Yöre, devamlılığı birbirine bağlı hayatların birbirleriyle olan ilişkilerini yansıtmaktadır.

Birlikte hayatta kalma. Yerel halk arasında şartlara uyumlanma noktasında göze çarpan diğer önemli unsur kişiler arası etkin işbirliği davranışlarıdır. Hayatta kalma, korunma, işleyiş, istek noktalarında benzer sosyal statüde olan kişiler arasında gönüllü işbirliği görülmektedir. Yine doğal yaşamdaki birbirini tamamlayıcı ve ihtiyaç giderici evrimsel uyumlanma sürecinin bir yansıması olarak ortaya çıkan sembiyotik ilişki benzeri ideal ilişki formlarını benimsediklerini söylemek mümkündür (Bookchin, 2013: 25). Roman genelinde güçlü olana karşı hayatta kalma isteği insanları birlikte kalmaya ve birlikte davranmaya itmektedir. Güçlü olan bazı durumlarda doğa, bazı durumlarda ise yüksek sosyal sınıftan olan kişiler olarak irdelenmektedir. Roman her koşulda doğa ve insan etkileşimini yansıtmakta ve ondan beslenmektedir.

İnsan hayatı yerel halk sembolleri için büyük önem arz etmektedir. İlk bölümde önce Hamit sonra Ahmet denizde gördükleri, tanımadıkları ve yaşadığından bile emin olmadıklarını birini kurtarmak için hayatlarını riske atarak, tövbe ettikleri denize fırtınada girmektedirler. Darwin (2013: 103-105) bu davranışı toplumsal ve anasal içgüdü olarak ahlakla tanımlamakta ve yüreklilikle bağdaştırmaktadır.

Değirmen. Değirmenin arkları tıkanıldığında o an değirmende kim varsa yardım etmekte ve birlikte tekrar su yolu açılmaktadır. Akışın birkaç kişinin açabileceğinden fazla olduğu zamanlarda ise köyden yardıma gelmektedir; “kimi buldumsa getirdim komşulardan. Geçen sefer de kapanmıştı derenin ağzı da, değirmenin ne çarkı kalmıştı, ne bendi. Çuvallar dolu dolu gitmişti sele... Duyar duymaz hemen yola düştük.”

Burada önemli olan bir diğer vurgu yardıma gelenlerin sadece kadınlar olmasıdır. Ahmet’in annesinin çağırmasının da etkisi olduğu düşünülebileceği gibi, Akçakoca’da kadın-erkek rollerinin tanımlanmasında da önemli göstergelerdendir. Kadınlar fiziksel güç isteyen işlerde daha çok emek harcamaktadırlar.

Fındık. Fındık konusunda iki türlü işbirliği söz konusudur. İlki birlikte fındık ayıklamaktır. Genç kadınlar fabrikanın durduğu günlerde fındık ayıklamak için evlerine fındık götürmekte, daha hızlı yapabilmek adına komşularla birlikte çalışmaktadırlar.

İkincisi ise “açma”ların birlikte yapılmasıdır. Yakın komşular anlaşarak orman yakma, yakılan alanın temizlenmesi ve ekilmesi işlemlerini birlikte yapmaktadırlar. Burada hem birlikte çalışma kültürü hem de monarşiye tepki olarak mülk sahibi olma girişiminde tek başına kalmama motivasyonu bulunmaktadır.

2.2. Hiyerarşi ve güç

Romanda hiyerarşi ve güç odakları herkesçe bilinmekte ve kabul görmektedir. Zengin fakir ayrımının kesin söylemler ve kurallarla belirtildiği kurguda, statüler arasında kesin sınırlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki zenginlerin fakirlerden kız almamasıdır. Birçok kez, farklı kişilerce tekrarlanan cümlelerden bölgede yerleşen algı kendini göstermektedir;

“..Zengin kısmı fakirden fukaradan kız mı alır!”

“Onlar kimseyi sevemezler.. Onlar bizim gibilerle yatmak isterler”, “...evlenmeyi çıkar aklından. Onlar bizim gibilerle evlenmezler diyorum sana. Kaç dönüm fındıklığın var? Kaç Reşadin, kaç Mahmudiyen var? Babandan ne kaldı, miras olarak?...”

Yaşam rutinleri de kabul edilen hiyerarşik örgü içerisinde devam etmektedir. İnsanların davranışlarından tüketilen besinlerin içeriğine kadar hiyerarşik yapıyı netleştiren birçok alışkanlık, yaşam, tüketim ve davranış kalıpları bulunmaktadır. Bu noktalardan biri de fabrikaya gelen kızların tükettikleri ekmektir;

Herkesin önünde başka başka ekme... hiçbirinin ekmeği öbürüne benzemiyordu. Kaya gibi bir pilaki ekmeğinin yanında, sapsarı bir mısır bazlaması. Buğday mı, çavdar mı, ne unundan yapıldığı belli olmayan yumruk gibi bir somun... ötede altında üstünde kara mancar yaprağı döşeli tepsi ekmeğinden kırılmış bir kıyı... (KK, 134)

Bölgede en kaliteli ekmek iyi buğdaydan yapılan ekmektir; “kim yiyor buralarda Meryemana buğdayımı? ... Hacı Dursun olmasın?”

Hiyerarşide üst konumda olanların kendi içlerinde de ast-üst ilişkisinde olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikli olarak erkekler ve kadınlar, alt gruplar olarak da baba, erkek evlat, anne ve en son kız çocuklar olarak sıralanan bir hiyerarşi ve değer sistemi bulunmaktadır. Hane dışında konumu sayesinde davranışları herkes tarafından kabul gören Şemsi babasına karşı çıkamamaktadır; “Atamsın, ne istersen yaparsın!”

Hiyerarşik anlamda üst konumda olmak, özgürlük, saygınlık, güç sağlamanın yanında alt tabakalarda kalanların hayatlarına müdahale gücünün de elde edilmesini sağlamaktadır. Evlenme, çalışma, ücret, yaşam tarzı gibi tüm yaşamsal kararlar güç odaklarınca manipüle edilebilmektedir. Kabul görmemesi durumunda kademeli olarak toplum baskısı ve dışlama, son aşamada ise saldırma ve fethetme/yok etme gelmektedir.

Diğer yandan hiyerarşinin ve kontrol mekanizmalarının netliği, alt tabakalarda kalanların buna göre pozisyon alabilmelerine de vesile olmaktadır; “Senden güçlüsü sana bir şey verdi mi istemeden al şunu dedi mi hemen elini uzatmayacaksın. Çünkü, hiç kimse durup dururken sana bir şey vermez...(KK, 182)”.

2.2.1.Yerel gücün üstünlüğü

Hiyerarşi sadece halk içerisinde etkili bir durum olmaktan fazlasıdır. Üst tabakalarda yer alanların otoriterleri kamu temsilcileri üzerinde de etkilidir;

“Bu iş bir onbaşıyla çözümlenip atılacak işti amma, koskoca Hacı Dursun kalkıp makamına kadar geldiğine göre gereken önem verilmeliydi.”

Ahmet; “Ormancının ısıramayacağı, ısırsa da diş geçiremeyeceği birini söylemesi gerekiyordu” çıkarımıyla Hacı Dursun’u ima ederek; “... oralarda daha önce kimin açması varsa.. (KK, 54)” yalanına başvurmuştur.

Gücünün farkında olan Hacı Dursun öğretmen için; “...Eğer şunun şurasında burnu kanamadan oturmak istiyorsa, ilk evvela bizimle iyi geçinsin,” diye uyarıda bulunmaktadır.

Kurulu bu düzen yörede herkesçe bilinmektedir; “Hacı Dursun gibilerin karşısına dikildin mi, kanun karşısına dikilmiş gibi olursun. Onlar her işini kitabına uydururlar.”

2.3. Bozulma ve meşrulaşma

Romandaki olay kurgusunda üstten gelen dolandırıcılık, evrakta sahtecilik, kayırmacılık gibi etik dışı davranışların yerel halk için çaresizlik nedeniyle normal yaşam pratiklerine dönüştüğü vurgulanmaktadır.

Fındık İpoteği. Tek para eder şeyin fındık olması insanların çıkan ekstra harcamaları için kullanabilecekleri şeyin de fındığa dönüşmesine neden olmuştur. Kişilerin acil ihtiyaçları

için de başvurdukları tek isim maddi gücü tekelinde bulunduran Hacı Dursun'dur. Fındıklar ipotek edilerek ederinin çok altında satılmaktadır. Hacı Dursun zengin olması ve istenilen zamanda nakit para sağlayabilmesi fındık ipoteğinde de tek güç olmasını sağlamaktadır.

Yaş büyütme. Şemsi'nin Güllü'ye tecavüz etmesi durumunda başı belaya girmemesi için Güllü'nün yaşını büyütme istemektedir "...Başına da bir kaza gelirse, eh ne yapalım çocuk değildi ya, kendi düşen ağlamaz demesi kolay olur." Raşit aracılığıyla bu isteğine ulaşmıştır.

Tapu. Hacı Dursun Raşit Efendi'ye verdiği rüşvetle gücünü kullanarak yakılan alanı kapsayan hem eski tarihli hem de istediği genişlikte alanın tapusunu kolayca elde etmiştir; "...Haracı maracı, sus payı söz payı... Biz de çoluk çocuk geçindiriyoruz (KK, 174-175)" Burada hem rüşvet aracılığıyla kamu görevlilerin elde edilmesinin kolaylığı ile kamusal yozlaşma hem de maddi gücü elinde bulunduranın hukuki konulardaki gücünün etkisi vurgulanmaktadır.

Alt tabakalardaki insanların da güç kazanabilmek adına benzer yollardan gittikleri görülmektedir. Rüşvet, suçtan sıyrılmanın ve buradaki tabirle güç sahibi olmanın anahtarıdır; (KK, 55); "...bütün açma sahiplerinin geçtiği yoldan sen de geçeceksin!", "...eğer bu işi yüz lirayla kapatabilsem, komşu hatırı olduğu için bu arada..." Seçilen kelimeler olayın meşruluğunu, kritik rolünü ve hak talebini ortaya koymaktadır.

Ahmet de rüşvetten kendini daha güçlü hissetmeye başlamıştır; "Ahmet'in içine bir dinçlik yayıvermişti. Mal sahibi olmuş, ormancılara rüşvet veriyordu işte!"

2.3.1. Kamuda ve güvenlikte kayırmacılık

Ahmet saldırıya maruz kaldığında karşılaştığı güvensiz ortamı şu şekilde anlatmaktadır; "...Herifler geçen gece değirmi basıyorlar, ben asılıyorum tabancaya. İçinde beş kurşun vardı, beş el atıyorum havaya... Karakola duyurmak için... Ne gelen var ne giden..."

Rüşvet ve kayırma güvenlik de dahil her alanda üstünlük sağlayabilmektedir. Rüstem restoranında içkiyi rüşvetle içirmektedir; "Haracını vermiyor mu Aşçı Rüstem karakolun, veriyor... eeee?". Bu durum farklı dinamiklerin birleşmesine neden olmakta ve her aşamada olduğu gibi güç savaşları devreye girmektedir; "...Bize gelince teftiş! Hacı Dursun'un oğlu içerken... (KK, 195)".

Burada dikkat çeken bir diğer mesele; kayırmanın normalleşmesi üzerine taciz, saldırı, kayırma dahil hiçbir konuda kimsenin güvenlik güçlerine başvurmaya gerek duymamasıdır. Hukuki dayanağı olmadığı halde yerel otoritenin kabulü ile, yaşanan tüm sömürü, şiddet ve hak gasplarında kamusal güvenlik temsilcilerine başvurulmamasını dört temel sebebe dayandırmak mümkündür;

- Çoğu tek başlarına yaşayan kadınlardan oluşan hanelerde hissedilen çaresizlik
- Alternatif bir yaşam modelini bilmeme anlamında sosyal cehalet
- Mevcut düzen koruyucularının güç sembolleriyle ve güçlerinin boyutlarıyla ilgili olumlu yürüttükleri aktif propaganda
- Kamusal otorite ve yerel halk genelinde güç sembollerinin lehine kurulan sarmal kayırma sistemi

2.4. Ekonomik yapı ve sömürü düzeni

Yöredeki günlük yaşam rutinleri, genel işleyişin yürütülebilmesini sağlama adına oluşturulan çarklardan ibarettir. Monarşik yapı maddi güç ve takas döngüsüyle temellenmekte; kamusal destekle köklenmektedir. Romanda doğa talanıyla otoriter tahakkümün birlikte bütün olarak sunulması tesadüfi değildir; tüm ekolojik etik yaklaşımlarınca vurgulanan bir gerçek hayat yansımasıdır. Ortaya çıkan tabloda tarımsal ve ekolojik girişimler doğayı destekler nitelikte değil, doğaya rağmen yapılmaktadır. Yörede erkekler ya dükkanlarda ya da denizde veya gurbette çalışmaktadırlar. Ucuz iş gücü olmaları nedeniyle 15-16 yaşlarında genç kadınlar okutulmak yerine fabrikada emekleri karşılığında bakkal ve kıyafet ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadırlar. Halk çalışanların, çalışanlar dolayısıyla da halkın büyük çoğunluğunun Hacı Dursun'a bağımlı olduğu bir ekonomik döngüye sıkışıp kalmıştır. Anadolu genelindeki ağalık sistemini yansıtan yapıda, “ağalar” insanlar üzerinden zenginleştikçe hak iddia ettiklerinin çapı da genişlemektedir. İlk önceleri insan emeği üzerinde haklarını genişleten kişiler, zamanla insanları her koşulda kendilerinin görmekte ve her türlü isteklerini gerçekleştirme-yi de ahlaken meşrulaştırmaktadırlar. Rıfat Ilgaz roman aracılığıyla kırsalda görülen sömürü sisteminin direkt yansımalarını ve sömürülenler üzerinden geliştirilen hikâye ile de sistem eleştirisini sunmaktadır. Bu aşamada ahlaki bozulmanın, sömürü ve sahiplik sisteminin tüm kesimlerce ne kadar kolay kabul edilebileceği sarsıcı biçimlerde yansıtılmaktadır.

Romandan yıllar sonra yazılan Büyümenin Sınırları Raporu (1974: 19); “dünyadaki insanların çoğunluğu kısa bir dönem zarfında sadece aileyi ve arkadaşları ilgilendiren meselelerle ilgilidir... Ancak çok az sayıda kimse geleceğe oldukça uzanan küresel bir perspektife sahiptir,” çıkarımını sunmaktadır. Romanda Hamit'in; “Doğru söylüyorsun ya... biz gün kazanıp, gün yemeye alışmışız. Beş altı yıl sonrası için nasıl gireriz işe...” itirafı karakterlerinin ve girişimlerinin sonucunun bir uyarısını içermektedir. Sonraki adımlarda açmaların elde tutulması için yapılan tüm girişimlerin stratejik düşünmeden uzak sığ planları içermesi ve başarılı olamamaları küçük ölçekte yaşayan ve düşünen halkların evrensel bir profilini sunmaktadır.

2.4.1. Fazlanın ödüllendirilmemesi azın cezalandırılması

Fabrika işleyişinde ilk göze çarpan detay eve götürülen fındıkların tartılmasında ortaya çıkmaktadır. Az gelen fındık içleri için çalışanlar cezalandırılırken fazla gelenler için bir ödül sistemi bulunmamaktadır. Oldukça teknik bir düzenle işleyen sistemde her gram fındık önem arz etmektedir. Hacer'in getirdiği fındıkların 700 gram fazla çıkması üzerine Hacı Dursun'un durumu şu şekilde tanımlanmıştır; “Hoşlanmıştı durumdan. Tam otuz kilo gelse de sesi çıkmayacaktı. Kabataslak altmış kilo kabuklu fındıktan otuz kilo iç fındık çıkardı, yarı yarıya...” yapılan gram hesabı sürekli tekrarlanmakla birlikte en net ifadelerden biri şudur; “Bir gram eksik getirdin mi yazarım hesabına.” Hemen üzerine Fatma 700 gram eksik getirdiğinde hırsızlıkla suçlanmakta ve tehdit edilmektedir (KK, 89).

2.4.2. Özel hayat müdahalesi

İşverenler çalışanların özel hayata müdahale edebilmekte, evlilik gibi kararları kendi çıkarlarına ters düştüğü durumlarda engellemeyebilmektedirler. Kaptanlar evlenmeyi düşün-

meyen erkekleri işe almayı tercih etmektedirler; “Ben sana evlen de gel mi demiştim? Biz motor sahipleri, limana girer girmez motorda yatıp kalkacak tayfa isteriz. Müdür gibi çantayı koluna kısırtıp evinin yolunu tutan gemici hoşumuza gitmez bizim!” Bu vurgunun hemen arkasından Temel Reis’in Recep’in evlenebilmesi için gerekli işlemleri yürütebilmesine engel koyduğu görülmektedir.

Recep ile Güllü’nün evlenmelerini istemeyen Hacı Dursun, durumu kendi lehlerine çevirecek açıklamayı yayarak fikri meşrulaştırmaktadırlar; “Bize ne zararı olur haaa. Ne kendinden hayır gelir, ne kızdan! Gece sekiz, gündüz dokuz... bu makine kolayına mı döner günde on iki saat! Sabahlara kadar birbirleriyle boğuşurlarsa ertesi gün kollarını kanatlarını nasıl oynatırlar!... (KK, 212)”. Sorun evlenmeleri değil, yörenin ekonomik temeli olan fabrikanın işleyişinin engellenmesidir. Sorun genele yayılarak çevreye benimsetilmekte, uygulanacak her türlü çözüm meşrulaştırılmaktadır; “Çel kızın aklını, bekar adamsın, evleneceğim diye kandır! Ne yaparsan yap!”; “Bu işi kestirip at ki o ayıyla evlenmesin. Evlendi mi çek kapısını pavrukanın...”

Çalışanların özel hayatlarına olan müdahalenin bu kadar derin ve açıktan yapılması, mal sahiplerinin insanların da sahibi olduklarını düşünmeleri ve hayatlarına olan her türlü müdahaleyi kendilerine hak görmelerinin sonucudur. Bu durum halk tarafından da kabullenilmiştir; “ne yaparsın, fabrika da onların kızlar da...” Tasvir edilen sosyal yapı eski dönem çalıştırılan insanlara bütünüyle sahip olmayı ifade eden kölelik sisteminin modern bir yansımasıdır.

2.4.3. Parasız çalıştırma ve normalleşmesi

Parasız çalışma sistemi bölge içerisinde kabul görmüş, zamanla sorgulanmaz hale gelmiş ve normalleşmiştir. Kimse emeğinin maddi karşılığını bilmemekte ve talep edememektedir; “Ne parası! Hacı Emmi para mı verir adama! Git dükkâna ne lazımsa al der, savar başından! (KK, 86)”.

Yiyecek, kıyafet gibi ihtiyaçların karşılanacağı tüm dükkânlar Hacı Dursun’a ait olduğundan, insanlar sadece ihtiyaçlarını karşılayabildikleri bir sisteme mahkum edilmiştir. Meşrulaşan bu sistemde kişilerin nakit ücret talepleri de propaganda ile reddedilmektedir; “Bu dükkânları ne demeye açtım ben? Dipten doruğa sizin gibi fakir fukaraları donatmak içi, hayırma. Bırak beş kağıdı da çuvalını doldurmaya bak!”

Roman içerisinde birçok kez vurgulanan bu durum işçi-işveren, üst-ast, zengin-fakir arasındaki kısmen pasif hak mücadelesinin de bir örneğini sunmaktadır. Varlık eşitsizliği üzerinden gelişen hiyerarşik yapı, oluşturulan sistemle bir döngü içerisinde beslenmekte ve devamlılığını sürdürmektedir.

Recep’in para istemesi üzerine; “iş içinde üstü başı ne edeceksin?”, “Şemsi’ye söyleyeyim eskilerinden versin sana.”, “... Üstüme başıma yapacağım diye boğazından kısarsın sen!”, “...Burada çalışan adam pazarıcılardan mal almaz, koskoca bir dükkân dururken... (KK, 137)” cevaplarıyla geçiştirmeye, Recep’i de kurduğu döngüye dâhil etmeye çabalamıştır.

Ek çalışma farklı ödüllere cazip gösterilmektedir; “bu akşam iki saatçik de Hacı Emmi-nizin hatırı için çalışacaksınız! Size yiyebildiğiniz kadar çarşı helvası!”

Romanda fındık fiyatlarındaki artışların diğer malları manipülasyonu özellikle vurgulanmıştır; “...İstanbul durmada üstün fiyatla iç fındık çekiyordu ya, bu yükselmenin ayıklama paralarına bir kuruş bile hayrı dokunmuyordu. Fındık fiyatları yükseldikçe kızlarında mevsim başında yükselirdi defter hesapları. Sonra birden keserdi satışları, bıçak gibi...” Hak talebi üzerine üstünlük sağlama adına aşağılayarak Recep’e “...insandan başkalarının yapacağı işler için insan aylığı istiyorsun benden, reva mı bu?” diye çıkışarak konuyu kapatmaya çalışmaktadır.

Ücret ödenmemesinin temelinde parasal döngünün bozulmaması adına kişilerin ekonomik özgürlük elde etmelerinin ve kontrol dışı gelişebilecek alternatif yaşam dinamiklerine kayma ihtimallerini engellenme çabası yatmaktadır. Yaratılan tahakküm döngüsünün bozulması ihtimali, halkın ekonomik özgürlüğe erişmesini engellemelerine neden olmaktadır.

2.4.4. Düzen koruyucuları

Güç erkleri ile halk arasında düzenin korunmasını sağlayan araçlar roman içerisinde oldukça net ifadeler ve olay örgüleriyle sunulmuştur. Buna göre hem düzenin devamlılığı hem de düzen içerisinde kendi varlıklarının devamlılığı adına düzen koruyucuları aracı görevi üstlenmektedirler.

Safiye Abla. Fabrikada Hacı Dursun’la çalışan ve kadınların başında duran Safiye Abla hem kadınların kontrolde tutulmasını hem de Hacı Dursun ve ailesinin istediklerine ulaşmasını sağlama görevini üstlenmiştir.

Kadınların fabrikadaki hareketlerinden Safiye sorumludur; “Çekin başınıza yazmaları, gelen var!”. Bu durum romanda “...örtüneceklerdi ister istemez. Düzen böyle kurulmuştu fabrikada,” olarak açıklanmıştır. Benzer şekilde ücret vermeden ek saat çalıştırıldıkları gün yine Safiye “Bunu bulduğuna şükret! Hacı Emmi helvanıza kadar düşünüyor!” diyerek Hacı Dursun’un eylemini propagandasını yapmakta ve meşrulaştırmaktadır.

Hem zıt hem de destekler nitelikte, Safiye ayrıca Şemsi’nin kızlara tacizlerini de destekler pozisyonda durmaktadır; “..Şemsi çevirecek bir dolabı oldu mu, kaç göz eder herkesten önce yola koyup uzaklaştırırdı Safiye Ablasını.” Güllü ile Recep’in buluşmalarını engelleme noktasında da kendisinden destek alınmaktadır; “İş tam tersine dönmüştü şimdi. Babası da oğlu da ‘Aç gözünü!’ diyorlardı (KK, 210)”. Durumun açıklaması ise yine namus vurgusuyla yapılmaktadır; “..bu fabrika kuruldu kurulu kızların namusu ondan soruluyordu.”

Safiye ayrıca Hacı Dursun’un parasız çalıştırma düzeninin işleyişinden ve savunulmasından da sorumludur.

Raşit efendi. Hukuki ve kamusal sorunların çözümünde aracı rolünü rüşvet karşılığında Raşit Efendi üstlenmektedir.

Açma arazilerine sahip olunabilmesi için sahte evrak düzenlemenin yanında Şemsi’nin tecavüzünün hukuken bir yaptırım olamaması için Güllü’nün yaşının büyütülmesi fikrini geliştiren de Raşit Efendi’dir; “...Maarif memuru elindeki kanuna dayanıp fabrikada mektep yaşındaki, kız çocuklarını çalıştırıyormuşsun diye kapıya iki jandarma gönderirse...”

Temel Reis. Temel Reis bölgedeki ilişkilere dahil olmamayı tercih etmekte; fakat Hacı Dursun’la arasını bozmamak adına Recep’in nüfus cüzdanını teslim etmemektedir (KK, 189-190). Bu durum, Recep’in bağımsızlığını elde etmesine ve karar verildiği üzere Güllü ile evlenebilmesine engel teşkil etmektedir.

Belirli bir sistem içerisinde güç odaklarıyla ilişkileri bozmamak adına süreçlerin çalışanlar aleyhine şeffaflaştırılması ve hem kişisel çıkarını hem de sistem işleyişini tehlikeye atmamak adına çalışanların bireysel kazançların yolunun tıkanması roman içerisindeki olay döngülerinde düzenli olarak görülmektedir. Düzen koruyucuları olarak tanımlanan bu tabaka üst ve alt tabaka arasındaki mücadelede, sürecin üst tabakadakiler lehine işleminin yolunu açmaktadır. Farklı yoğunluklarda da olsa her halükarda davranışlar güç, güç odakları, güce yakın olma veya gücün karşısında yer almama etrafında şekillenmektedir.

2.5. Öteki ve ötekileştirme

Romadaki yaşam döngüsünde öteki kavramının içselleştirildiği, Recep, doğa ve kadınların öteki olarak tanımlandığı görülmektedir. Doğa ile mücadeleye dayanan günlük yaşam rutinleri insanların kendilerini ahlaki olarak doğadan ayırmasına ve ötekileştirmesine neden olurken yörede kurulan düzenin devamlılığı adına dışarıdan gelen Recep “yaban” olarak anılmaktadır. Recep’in hikâyesinin çoğu yerde tıkanması ve erkek olsa da bir türlü istediklerini elde edememesi hem fakir hem de yabancı olmasından kaynaklanmaktadır. Muhafazakâr yapının kendi içerisindeki olumsuzluk ve etik dışı davranışları hoş görmesi, dışarıdan geleninse her ne kadar olumlu etkiler yaratsa da benimsenememesi bu nedendir. Bir tür çok boyutlu hayatta kalma mücadelesini konu alan bu romanda en zorlu savaşı verenler ötekiler ve tek güce rakip olma gayesi olanlardır. Darwin de “ötekileştirme” ve “öteki” kavramlarının önemine işaret etmektedirler. Buna göre; insan zihninde kötü davranışlar, kendi boyları içerisinde olduğu sürece bağışlanamaz alçaklık olarak damgalanır. Öteki olarak görülenlere yönelik olanlar vicdan muhasebesine takılmamakta ve hatta bazı durumlarda onurlu olarak tanımlanmaktadır. Ahlak, toplumsal içgüdülerden doğmaktadır (Darwin, 2013: 109-110).

Ötekileştirilen tüm alanlarda yaşanan sorunun temelinde fethedici ve kendinden olmayan her şeyi tahakküm altına alma çabasındaki eril sistem etkisi bulunmaktadır (Plumwood, 2004: 34-35). Darwin’e (2013: 131) göre uygarlığın ilerlemesi egemenlikle paraleldir ve “zeki, enerjik, yiğit, yurtsever ve iyiliksever insanları en çok sayıda yetiştiren bir ulus, geri kalmış uluslara genellikle egemen olur.” Romadaki ilişki ağlarında bu fikrin mikro bir anti-yansımasını görmek mümkündür; zekâ, beceri, yiğitlik gibi özelliklerden bağımsız olarak maddi gücü ve otoriteyi elinde bulunduranların, geri kalanlar üzerinde hak ve yaşam boyutlarında egemenliğini ilan etmesiyle görülmektedir. Darwin (2013: 130) kölelik, nefse düşkünlük gibi gerçekleri bozulmayla bağdaştırmakta ve gerileme ve yıkım getirdiğini belirtmektedir. Roman; sömürgecilik, kölelik, hukuksuzluk gibi makro gerçeklerin mikro temsilcilerine karşı önemli bir yaşam savaşı örneği sunmaktadır.

2.5.1. Doğa

Doğa öteki olarak konumlanmakta; mücadele edilen, savaşılan ve kontrol edilmesi gereken bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan “açma” için ormanlık arazilerin yakılması konusu bölgede kabul görmüş bir talan biçimi olarak sunulmakta ve güç sembollerince sömürülen konumda olan kişiler tarafından da meşru görülmektedir.

2.5.2. Recep

Doğaya olan yaklaşımın bir diğer versiyonunu Recep'e olan muamelede görmek mümkündür. Recep'in yabancı ve kimsesiz oluşu roman içerisinde Ahmet, Nuri, Hamit ve Güllü dışında herkes tarafından yaban olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Zenofobi, en basit tabirle bilinmeyene duyulan korku nedeniyle yabancılardan nefret etmektir (Bordeau, 2010: 4-5). Güçlü bir Zenofobi (Xenophobia) örneği yansıtılan romanda Recep çoğu zaman insani muamele görememektedir. Zenginlerin yaptıkları onların güçlü, zeki, çalışkan, erkek ve zengin olmalarıyla alakalı iken Recep gibilerin çalışkanlıkları ve fiziksel güçleri “yaban”, “ayı” gibi doğaya özgü tanımlamalarla ile aşağılanmaktadır. Yabancı olmasının yanında fiziksel gücü, Güllü'nün ilgisi ve deniz tecrübesi farklı nedenlerle Recep'ten korkulmasına ve nefret duyulmasına neden olmaktadır. Darwin'e (2013: 110) göre “yabanlı insanların pek çoğu, yabancıların acılarını hiç umursamaz, üstelik onların durumuna bakarak eğlenir”. Hacı Dursun da çok ağır şartlarda, karın tokluğuna çalıştırdığı Recep'in fabrikadaki işlerin yürüyebilmesi adına bağımsızlığını elde edebileceği, para kazanabileceği her türlü şansı engellemeye çalışmaktadır. Emeği karşılığı “üçer kaptan iki öğün yemek.” verilmektedir ve tüm yaşantısını fabrikada geçirmektedir; “gündüzleri işçi, geceleri bekçi çay kahve tembel işi koskoca pavrukayı ona bırakıyorum; yüzüstü koyup da kahve kahve mi dolaşacak geceleri? Hamamına gelince, ısıtsın bir teneke su, yıkansın!” Ahmet ve Hamit'in tanımadıkları biri için hayatlarını riske atmalarının ahlaki boyutu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Recep, oldukça zor şartlarda çalışmasına rağmen gücün kabullendirilmesi adına sürekli olarak aşağılanmakta ve fabrika ondan önce yaptığı işi yapacak kimse bulunamadığından kapalı olmasına rağmen yaptığı iş küçümsenmekte; “...Burada yiyip içip yatıyorsun!...”, “...beğenmiyorsan bağlamıyoruz seni!” ve kötü muamele görmektedir; “...iki saat mi üç saat mi dur durak bilmeden çalıştı. Burnunun deliklerinden boğazına doğru bir yanma başlamıştı...”, “İç bakalım! Bu da iş boşlamanın Arapçası!”, “Hacı Dursun'du bu yılan gibi sokmaya çalışsan... hem de su içerken...”

Şemsi Recep'i kendisine rakip görmekte ve kadınların gözünde kendini yüceltmek için onu kullanmaya çabalamaktadır. Kadınların tek sahibi olduğu uyarısı, doğa yansılmasıyla yapılmıştır; “...bu çöplükte yalnız ben eşelenirim. Eğer sen de eşelenmeye özenecek olursan...”

“Horozlanmaya kalkıştırsan dumandır halin, ona göre!”

“...Türk'ün karnı doydu mu... senin de karnın doydu mu, sakın horozluğa kalkışmaya-sın! Külahları değiştiriz sonra...”

“...benimle iyi geçinmek istiyorsan bunlardan hiçbirine piliç gözüyle bakmayacaksın! (KK, 107)”

“...ben ayak basmayacağım da yabanın hödüğü horozlanacak bu çöplükte öyle mi?”

Şemsi'nin söyleminin halk içerisinde de yayıldığını görmek mümkündür; “Hangi horoz ki çöplüğümüzde eşinmeye başlar.. Kırarız kanadını kolunu...”

Çavuş'un Recep'i kahveye çağırmasına cevaben Hacı Dursun; "...pavruka dağılsa da dağılmasa da bi yere gidemez o! (KK, 135)". Buradaki asıl mesele fiziksel olarak herkesten güçlü olan, ağır şartlarda çalışabilen ve gemicilik tecrübesi olan Recep'in farklı iş imkânlarının ve buna bağlı olarak da bağımsızlığının engellenmesi çabasıdır.

Recep, herhangi bir sosyal ortama çekinerek girmektedir; "selam vermeye bile cesaret edemeden girdi, hemen kapıya yakın bir iskemleye çöküverdi. Dirseklerini dayayacak bir masa ararken on, on iki yaşlarında bir çocuk dikildi başucunda.

"ne içeceksin?" diye sordu azarlar gibi.

Kalktı iskemlesinden. Peşinden kopan gülüşmeleri duymamak için hemen dönüverdi köşeyi."

Yaşadıklarının etkisiyle sosyal pasifleşme görülmekte ve kendini ifade etme girişimleri azalmaktadır; "kolay gele hemşerim!" dedi arabacılara. ...söver gibi karşılık verdiler...

"ne vakit yüklenecek bu direkler?" diye sordu.

"git işine!" dedi biri. "işin yok mu senin bel!"

"İşim olsa durup sorar mıydım?" diye düşündü. Söyleyecek gücü bulamadı, yürüdü gitti, (KK, 80-82).

2.5.3. Kadınlar

Kadınların ve maruz kaldıkları davranış biçimlerinin romanı büyük ölçüde şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Sunulan profilde her ne kadar aşk ilişkilerinde değişkenlik gösterebilse de kadınların genel olarak değersizleştirildiği bir kültür olduğunu söylemek mümkündür. Kadınlar emeğin asıl unsuru olarak tarlada, evde, fabrikada çalışmakta; fakat herhangi bir getirileri olmamanın yanında cinsel olduğu kadar ruhen ve fiziken de sömürülmekte, şehvet unsuru olarak kabul edilmekte ve "güçlü erkeklerde" fethetme arzusu çağrıştırmaktadır. Kitapta geçen diyaloglarda kadınların görünmez görevleri birçok kez vurgulanmaktadır;

"Ne sözü?

Erkek sözü!

Sözü biz erkekler verelim de, işi karılara yıkarız."

Romanda kadınlar tüm fiziksel işleri yürütmekte; fakat övgü ve maddi kazancı erkek üstlenmektedir. Evlenen kadınların hayatları ev ve tarla işlerine indirgenmektedir. Ekolojik etik yaklaşımları kadın rollerinin sokulduğu kasti dar çerçeveden bahsetmektedir. Eski dönemlerdeki toplayıcılık, kentsel alanda mutfakta yemek pişirme ile sınırlandırılır. Kadının üstlendiği itibarsızlaştırılan ev içi roller kentte de etkisini göstermekte ve kadınlar yiyecek hazırlamak üzere evcilleştirilmektedirler. (Gruen, 1993: 72). Koca vasfı, kadının kazancını gasp etmeyi de içermektedir. Kadınların dünyası modern kapitalist dönemde de maddi, manevi bedellerin kaybı korkusundan kaynaklanan mecburi çalışma dinamikleriyle şekillenmiştir (Mellor, 1997: 189). Roman içerisinde Rıfat Ilgaz konuyu ayrıca ele almayı tercih etmiştir. Ahmet'in "Ona alıştık amma, karı parası yemeye alışmadık..." demesi üzerine Raife'nin duruma açık isyanına yer verilmektedir;

Bırak! Söyletme beni! Karı parası yemezsiniz öyle mi? Kızınız kırsağınız fındıklarda didinir. Siz kumar oynarsınız yalı kahvelerinde. Git kaynatama sor, o da yemez karı parası... açmayı biz açarız kaynanamla, biz sökeriz kökleri... Taşını toprağını biz temizleriz. Fideleri diker, diplerini kazarız... zamanı gelir toplar, harman ederiz. Alıcının ambarına kadar biz taşırız sırtımızda. Hesap görür kaynatam, kaç kuruş aldığını bile söylemez bize. Hakkımız, birer yazmayla birer şalvar. Kadın olmak, köle olmak, köpek olmak gibi bir şey bizim buralarda. (KK, 250)

Kadınların fabrikada gördüğü muamele hanelerde de aynıdır. Hacı Dursun kendisi sobaya odun atmak yerine içeride yemek pişiren karısına; “Kız Atiye! Gel iki odun at sobaya. Donduracaksın beni!” diye seslenmektedir.

Kız çocukları ayrıca okumak yerine evlenene kadar ucuz işgücü olarak fabrikada, evlendikten sonra da evde ve tarlada çalıştırılmaktadırlar. Kız çocuklar evlattan sayılmamakta, önemli konularda kadınların söz hakkı olduğu düşünülmemektedir. Hacı Dursun oğluyla konuşurken kendi kızlarından şu şekilde bahsetmektedir; “...bu pavluka kimin? Üç kızı evlattan saymazsak senin!...”, “..Üç tane kız doğuracağına bir hayırlı oğlan doğursaydın. Neydi zorun, alt odayı dolduracak...” Yine Recep’in ilişkileriyle ilgili Güllü’nün söz hakkını sorması üzerine; “Yook, arkadaş, o kadar uzun boylu değil! Nerdeyiz be! Tavuklara bu hakkı kim vermiş ki...” denmiştir.

Romanda dul kalan kadınlar dulluklarıyla tanımlanmaktadır; “Huriye Abla’ydi, Sadık Reis’in karısı... yanında da Bingül’lerin dulu Raife... (KK, 116)” Ayrıca yapılan benzetmelerle itibarsızlaştırılmakta ve değersizleştirilmektedirler;

“Bunlar hep dul karı dedikoduları...”

Kadınların hanelerde tüm fiziksel işi yüklenmeleri evlenilecek kadın kriterlerinin de buna göre şekillenmesine vesile olmuştur; “ben ananın yerinde olsam, seni hemen everir, açmada işe yarayacak diri bir gelin alırdım yanıma!”, “...oğlan babaları kızların en güçlülerini, yürüyüşlerindeki kıvraklığa göre ölçüp biçmek zorunda kalıyorlardı artık.... İyileri seçilip gelin edilmişti. Parası pulu, tarlası tapusu olanların ne çuval taşması, ne kıvrak kıvrak Konakbayırı’na tırmanması gerekiyordu...”

Beğeni ölçütleri de fiziksel güç üzerinden şekillenmektedir;

“Hacı Dursun, gözlüğünün üstünden Güllü’nün kıvraklığını erkeksi bir beğeniyle izliyordu, (KK, 95)”

“Ne kız ya! Kıvraklık onda, güç kuvvet onda. Aygır gibi kız maşallah! (KK, 155)”

Tüm bunlar dışında kadınlık aşağı görülmemekte ve bir hakaret unsuru olarak kullanılmaktadır; “... benim kahveme motorcu gelir, balıkçı gelir... Böyle fedai bozması, erkek mi kadın mı ne mal olduğu belirsiz fırlamalar gelemez! (KK, 204)”

“gelsin bakalım. Karıya kıza minnet etmektense... belki işimize yarar.”

2.5.3.1. Erkeklerin kadınlara yaklaşımının kadınlarca da kabul görmesi

Roman içerisinde çoğunlukla görmezden gelinen bir durum daha vurgulanmıştır; kadınların kadın zulmünü desteklemesi. Dul kadınların değersizliği, cinsellik karşısında kadın ve erkek

eşitsizliği ve fakir kadınların zengin erkeklere denk görülmemesi roman içerisinde kadınlar tarafından ve hatta dul kadınların kendilerince de desteklenen ve normal karşılanan kalıplardır;

Rafiye; “dul karı almazmış beyzadem. ..eğer genç kız istiyorsa, öylesini de bulurum ben.”

Fabrika sahibinin oğlu olan Şemsi'nin genç kızlara olan yaklaşımı bulunduğu pozisyon itibarıyla herkes tarafından normal karşılanmakta ve görmezden gelinmektedir. Öyle ki her koşulda “namus” vurgusu yapılan bir yörede, Şemsi fabrikada genç kızlara saldırmaması Safiye tarafından görmezden gelinmektedir. Kadınlar benzer şekilde Şemsi'nin annesi tarafından da değersizleştirilmektedir; “Kıza benzer mi erkek evlat.. Erkeğin elinin kiri... Sabunlayıp yıkadı mı... (KK, 284)”.

Rafiye Ahmet'in sadakatini kadınlığı aşağılayarak yorumlamaktadır; “her şeyine güvenilir de Ahmet'in, eteğine güvenilmez.”

2.5.3.2. Kadınların şehvetle bir anımları

Romandaki diğer dikkat çeken husus; üst tabakadakilerin kadınları sadece fiziksel özelliklerle, hazla tanımlamalarıdır. Kadınlarla ilgili düşünceleri, tanımlamaları, algılama ve görme biçimleri tamamen şehvet üzerinden tanımlanmaktadır. Burada kadınlarda dikkate alınmanın görünüşten fazlası olmadığı vurgulanmaktadır;

“Şalvarının ağı adım attıkça dalgalanıyor, yürüyüşüne daha bir kıvraklık katıyordu... (KK, 69)”.

“Çocuk sayılırsın daha” ama bu göğüsler... bu bol şalvarın içinde bile kendini belli eden kalçalar. Bu ince bel...”

Şemsi fabrikadaki tüm genç kadınlarla birlikte olmaya çalışmaktadır. Güllü özelinde; Şemsi'nin Güllü'ye yaklaşımı hep fiziksel talepleri içerirken; Recep Güllü'nün karakteristik özelliklerine duyduğu hayranlıktan bahsetmekte ve onu hayat arkadaşı olarak görmektedir. Genel bir bakışla kadınlar bir taraf için fethedilecek, çalıştırılacak sağlıklı, güçlü kuvvetli “kısırak”lardan ibaretken; diğer taraf için insani özellikleriyle değerlendirilmekte ve önemsenmektedirler (KK, 212);

“...daha olmazsa kırıştırınlar benim oğlannan! Sen de biraz göz yumdun mu olur biter! İki de genç! Biraz gönül eğlendirirler. Kızların cıbrırlarına takılacağına biraz da Güllü'yle takılsın! Aygır gibi maşallah!”

2.5.3.3. Taciz ve tecavüz kültürü

Roman içerisinde defalarca tekrarlanan bir diğer mesele ise kadınların sistematik olarak maruz kaldıkları tacizler ve tecavüz girişimleridir. Hukuksuzluğun olduğu bir ortamda davranışların kişilerin vicdanları üzerinden şekillenmesi sahipsiz olarak tanımlanan, evinde erkek olmayan ve dul kalan kadınların sürekli tacize ve tecavüz girişimine maruz bırakıldığı bir düzenin kurulmasını da beraberinde getirmiştir. Kadınları aşağı görme ve fethetme çabası sadece üst tabakada değil, onların çevresini oluşturan yancı tayfa için de geçerlidir. Kabul edilen kültürel yapıda kadınların güç erklerince fethedilecek birer toprak olarak görülmeleri

ve sürekli olarak fiziksel özellikleriyle, şehvetle anılmaları ve yine bu kişilerce istismara maruz kalmaları normalleşmiştir. Güçlü (zengin ve otorite sahibi) bir erkek olarak toprağa da, kadına da “sahip olmak” haktır ve bunun önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılmasında tartışılması gereken herhangi bir ahlaki engel bulunmamaktadır. Doğa insan ilişkileri ile insanlar arası ilişkilerin birbirine bağlı döngüler olarak geliştiğini ifade eden ekolojik etik yaklaşımlarından ekofeminizm, tam bu noktada doğanın talanı ile kadın sömürüsü arasındaki paralellikten bahsetmektedir (Tong’dan aktaran Özgenç-Erdoğan, Karaalioğlu ve Ömür, 2020: 38). Romanda fark edilmeden değinilen bir diğer husus doğaya yaklaşımla kadınlara ve öteki olarak tanımlanan tüm insanlara davranışta benzer tutumlar sergilenmesidir. Roman kurgusundakini yansıtır nitelikte; ötekileştirilen tüm yaşam formları varolan sistem içerisinde sömürülmeye ve hakları gasp edilmeye mahkûmdur (Adams, 2013: 75-77).

Şemsi’nin başta fabrikada çalışan tüm kızları taciz etmekte ve kızların namusundan sorumlu Safiye Abla buna göz yummaktadır. Şemsi ve arkadaşları ilk olarak Ahmet’in değirmenini basarak Raife’ye tecavüz etmeye çalışmış, sonrasında ise arkadaşları Şemsi’nin Güllü’ye tecavüz edebilmesi için yardımda bulunmuşlardır. Buradaki önemli ayrıntı ise Güllü’nün annesinin güç yandaşı olarak kızının güçlü bir erkekle evlenebilmesi umuduyla tecavüze destek olurken, durumdan şüphelenen Hüseyin’in engelleme çabasıdır. Ayrıca, Raife Ahmet’e Güllü’yü zorla elde etmesini nasihat ederken Ahmet kabul etmemekte, şiddet göstermeyi uygun görmemektedir; “Seviyorsa ben ne yapabilirim. Yani ben zorla karı edersem Güllü’yü, aferin kabadayıymışsın diye sevmeye mi başlar?”, “...Gücümü bir kadın üzerinde denemek istemem. Hele kolumun gücünü (KK, 240)”. Güç desteği ve sömürünün normalleşmesi cinsiyet ve ailevi yakınlıktan bağımsız olarak sevgi, beklenti, çıkar ve Raife’nin durumunda sevdiğinin isteğini öncelikle nedenlerine göre şekillenmektedir.

Şemsi mala sahip olanın insana da sahip olduğu bir kültürde büyümüş olmanın verdiği etkiyle fabrikada çalışan tüm kızları kendine ait görmekte ve onlara istediği gibi davranma konusunda rahat tavırlar sergilemektedir. İlk olarak Hacer’e yaklaşımı netleşmektedir; “Hacer önüne bakıyordu, hiç kıpırdamadan. Sağ yanağında solumalar duyuyordu ki birden çaktı kendini geriye. Kaçmayı düşündü.”

“sen içerdeki kızların en güzelisin! Bitiyorum sana!”

“Canım bir öpmeylen namussuz mu olur insan?”

Zaman zaman maddi gücünü de kullanmaktadır; “Anana de ki... hacı Emmi’den aldım bu beş lirayı de. Babama da bi şey söyleme hiç!”

Güllü de sistematik olarak tacize maruz kalmaktadır; “Hiç olmazsa yazmayı kulaklarından başına doğru dola da, yüzünün bir bölümünü görelim, (KK, 120)”

Fabrikada fiziksel saldırı gerçekleşmesinin ardından aralarında geçen diyalog Şemsi’nin kendine güvenini ve rahatlığını açıkça göstermektedir; “Ne çıkar huysuzluktan, er geç olacak bu”, “Seni öpmeden salıvermeyeceğim!”

Taciz olayı üzerine Güllü ile Zehra arasında geçen diyalog yörede kadınların sıkıştığı kısır sosyokültürel şartların ve baskının önemli göstergelerindedir;

“Geçen sene de çuvalların arasında benim atılmıştı üzerime!” “senin kadar gücüm yok ki boğuşacak. Bağırısam kepaze olacağım. Bereket versin Safiye Abla yetiştirdi de...”

“Onun da kimden yana olduğu hiç belli olmaz.”

“Burda çalışmamak var da ne yapacaksın. Kocaya gidene kadar çekeceğiz.”

“Kocaya gidince ne olacak. Bu sefer de fındıklıkta canımız çıkacak.”

“Burada ne zaman ne olacağı belli değil!”

Raife'nin ahlaksızlığının sorgulandığı “Boynu altında kalsın senin gibi karının. Adı sarhoşların ağzında dolaşan ne teyzem var benim, ne de teyzemin kızı. Sıra bana da gelirse hani hiç de geri çevirmem böyle bacıyı,” açıklamasının ardından değirmene yapılan baskında kendisi de Raife'ye tecavüz edilmesi için yardım etmekte ve kendisi de aynı talepte bulunmaktadır.

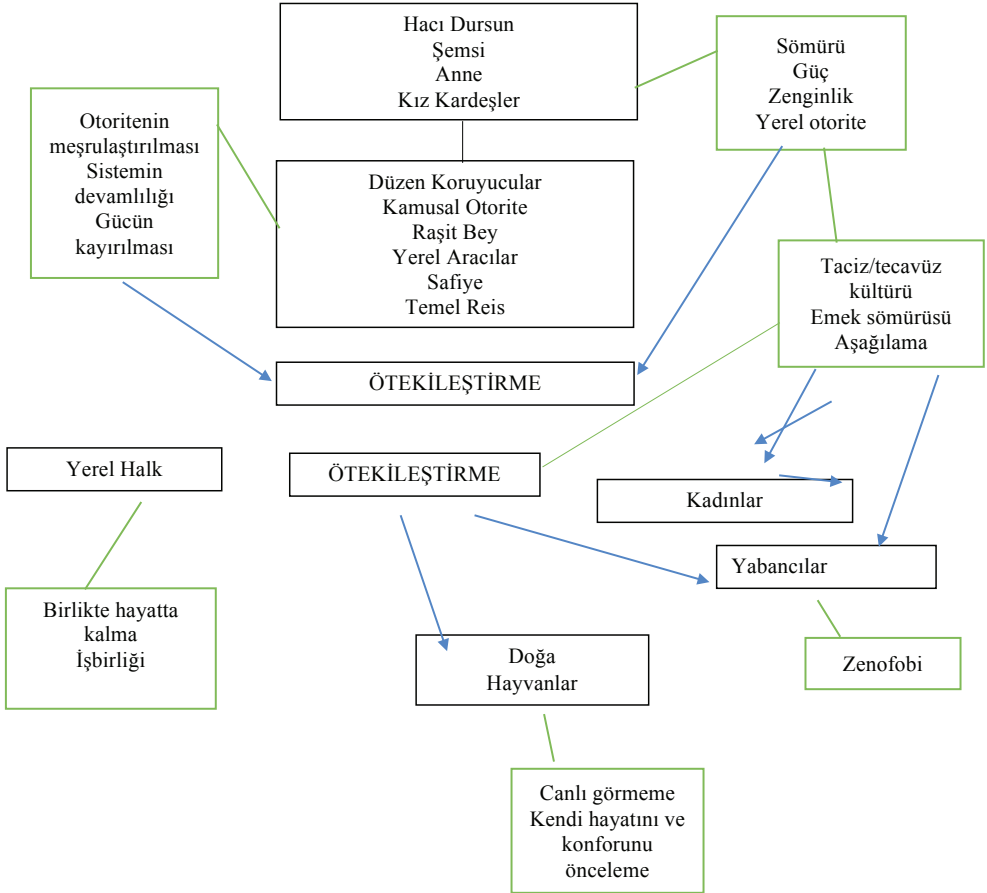
Önemli dipnotlardan olarak Şemsi konumunun verdiği öncelikli duruma istinaden Raife'ye tecavüz etme ve bunu ilk gerçekleştiren olma hakkını kendinde görmektedir; “...Bu ele geçmez vücuttan ilk önce kendi yararlanmalıydı, (KK, 248)”.

Güvenlikten sorumlu olan kişilerin de tecavüzü meşrulaştıran taraf oldukları görülmektedir. Ahmet'in değirmenini silahlarıyla basan grupta olan onbaşı, Raife'ye; “Hiç korkma şekerim! Ben Düzce'de Kömürcüler Mahallesi'nde kız oynatırdım. Kim duydu? Gönderdiler beni buraya. Hiç korkma, erbabı yaparsa yorgan bile kıvıldamaz demir Bektaşî babası.” Burada mesele olumsuz davranışların yapılmaması değil, duyulup duyulmamasının önemsenmesidir.

Karadeniz'in sertliği ve acımasızlığının düzenli yapılan vurgusu aslında yöredeki düzenin ve düzen koruyucularının acımasızlıklarının yansınmasıdır. Öteki olarak sınıflandırılan ve kendini koruma gücüne sahip olmayan herkes, sistem içerisinde sömürülmekte ve kullanılmaktadır. Ahmet romanda “onlar” ve “biz” tanımını netleştirmekte ve kurulan sistem içerisinde kendi harcanabilirliklerini şu şekilde tanımlamaktadır; “Şu demire bak! Söktüm çıkardım ateşe, bana mısın demedi. Onlar da bu demir gibi... kolay kolay yanıp kül olmuyorlar, fındık kabukları gibiyiz. İçimizi kırıp çıkardıktan sonra dereye küreyip atıyorlar ya da ateşe...”

Roman genelinde ortaya çıkan insan ekolojisi Şekil 1de sunulmuştur.

Şekil 1. İnsan Ekolojisi ve Hiyerarşisi

Sonuç

Her ne kadar sosyal dinamikler ve ilişkiler üzerinden anlatılsa da, romanın aslında bir hayatta kalma mücadelesini konu aldığı söylemek mümkündür. Roman kurgusunda güç odakları, varlık ve cinsiyet eşitsizliği, ötekileştirme ve zenofobinin hakim olduğu bir kentte, kabul edilen sömürü düzeni içerisinde halkın hakkını savunma, adapte olma ve hayatta kalma mücadelesi anlatılmaktadır. Tüm olay örgülerinin kesişimi olarak ise hukuksuzluk ve yozlaşmış yerel otoritelerin bulunduğu insan toplumlarında ortaya çıkan yeni insan ekolojisi sunulmaktadır. Farkında veya değil Rıfat Ilgaz *Karadenizin Kıyıcığında* romanı ile “öteki” ve ötekileşen doğa arasında dışlanma, şiddet, sömürü ve tahakküm temelli bir paralellik kurmuş ve nedenleri de birbirine bağlı olarak sunmuştur. Bu paralellikle sunulan panoramanın günlük yaşam rutininde öteki ve doğa odaklı olarak sunulması ise romanı ekolojik etik çerçevesinde değerlendirilebilecek bir niteliğe büründürmektedir.

Roman tahakküm temeline kurulmuş; şiddet ve aşağılama, yağmalama kurgu içerisinde hiyerarşik bir boyutta, öteki ve ötekileştirilen doğa üzerinden düzenli bir paralellikte

sunulmuştur. Kamusal otoritenin pasif kaldığı durumlarda ortaya çıkan boşluk, yerel otorite ile doldurulmakta ve öteki olarak görülen her şeyi egemenliği altına alan monarşik bir düzen kurulmaktadır. Kişileri sembolik olarak ele aldığımızda bu düzeni tehdit eden her türlü kişi (Güllü, Recep, Ahmet, Raife) ve girişim (toprak sahibi olma, ücret, başka işte çalışma, evlenme talepleri) kötülenmekte, dışlanmakta ve sonunda ele geçirme yoluyla dönüştürülmekte (Güllü), uzaklaştırılmakta (Recep) veya yok edilmektedir (Ahmet'in annesinin öldürülmesiyle Ahmet'in pasifleştirilmesi).

Romanda doğa talanı, kadın ve emek istismarı olmak üzere üç temel sömürü unsuru romantik bir ilişki üzerinden sunulmaktadır. Ele alınan toplum; alt tabakaları kontrolü altında tutan güç odağı, kontrol ve sömürünün hedefi alt tabaka olarak kabul edilen halk kitlesi, güç sembolünün kontrolü altındaki kamusal ve toplumsal düzen sağlayıcı ara karakterlerden oluşmaktadır. Roman içerisinde hiyerarşinin üstünde kalan aile üyelerinin kendilerini alt tabakadakilerden üstün gördükleri ve onların sadece kullanmak için oldukları fikrini benimsedikleri açıkça ifade edilmektedir. Şemsi tartıştığı Recep'e karşı maddi eşitsizliğe bağlı üstünlük kurma çabası, kızları istismar etmesinin görmezden gelinmesi ve hatta zaman zaman hoş görülmesi gibi ayrıntılar hem maddi hem de cinsiyete dayalı gücün, ayrışmanın ve buna bağlı ortaya çıkan tahakküm ortamının yansımalarıdır. Bu davranışlar sadece en üst tabakanın bir yansıması değildir. Her tabaka kendi içerisinde bir statü ve alt statü düzeni benimsemiş, davranışlar da paralel olarak aktarılmıştır. Hem dönemin hem coğrafyanın hem de daha güncel ve makro profilin yansıtılmasını da sağlamaktadır. Tüm kurgunun hem doğa hem kadın hem de ötekinin sömürü ve tahakkümünü birbiriyle bağlantılı olarak ekolojik etik yaklaşımlara paralel bir şekilde ve örtük bir ekoeleştri ile gerçek kişiler üzerinden sunması ise romanın eşsizliğini ortaya koymaktadır.

Kısaltmalar

*Karadenizin Kıyıları*nda atıflarda KK olarak kısaltılmıştır.

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci Yazar %100

Contribution Rates of Authors to the Article: First Author %100

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Support Statement (Optional): No financial support was received for the study.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Statement of Interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Adams, C. J. (2013). *Etin cinsel politikası feminist-vejetaryen eleştirel kuram*. (G. Tezcan ve M. E. Boyacıoğlu, Çev.) Ayrıntı.
- Ayaz, H. (2016). Karadenizin kıyıcığında bir yıldız karayel: Rıfat Ilgaz'da Batı Karadeniz insanı. *I. Uluslararası ABANA Sempozyumu – Geçmişten Günümüze Kastamonu / Kent-Kültür-Kimlik*, Kastamonu.
- Barnett, H. B. A. (1998). *Introduction to feminist jurisprudence*. Verso.
- Bookchin, M. (2013). *Toplumsal ekoloji ve komünalizm* (F. D. Elhüseyni, Çev.) Sümer.
- Bordeau, J. (2010). *Xenophobia: The violence of fear and hate*. The Rosen.
- Darwin, C. (2013). *İnsanın türeyişi* (Ö. Ünalın, Çev.) Evrensel.
- Gruen, L. (1993). Dismantling oppression: An analysis of the connection between women and animals in ecofeminism: women, animals, nature (G. Gaard, Ed.) *Ecofeminism: Women, animals, nature* içinde. Temple.
- Hazer, G. (2010). *Rıfat Ilgaz romanları üzerine bir inceleme*. MEB.
- Ilgaz, R. (2016). *Sarı yazma* (23. Baskı) Çınar.
- Ilgaz, R. (2017). *Karadenizin kıyıcığında* (15. Baskı) Çınar.
- Mellor, M. (1997). *Feminism and ecology*. Polity.
- Oppermann, S. (1999). Ecocriticism: Natural world in the literary viewfinder. *Hacettepe University Journal of Faculty of Letters*, 16 (2), 29-46.
- Oppermann, S. (2008). Seeking environmental awareness in postmodern fictions. *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 49 (3), 243-253.
- Oppermann, S. (2012). *Ekoeleştirici: Çevre ve edebiyat*. Phoenix.
- Özdağ, U. (1999). Ecofeminism: Is it going to end wars? *The Journal of American Culture and Literature*, 103-112.
- Özdağ, U. (2017). *Çevreci eleştiriyeye giriş. Doğa, kültür, edebiyat*. Ürün.
- Özgenç-Erdoğdu, N., Karaalioğlu, O., Ömür, İ., (2020). Kadın ve doğa ilişkisi bağlamında ekofeminizmin sanata yansması. *Sanat Dergisi*, (36), 33-50.
- Plumwood, V. (2004) *Feminizm ve doğaya hükmetmek*. Metis.

Bu eser Creative Commons Atf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).